

HUKUK DEVLETİ VE YARGI BAĞIMSIZLIĞI

Özdemir ÖZOK*

İnsanlığın ulaştığı bilim çağı ve teknoloji, insanlar ve toplumlar arasındaki eşitsizliği, adaletsizliği, haksızlığı ve en önemlisi yaşam kaynağı olan gelirin dağılımındaki dengesizliği, dolayısıyla emeğe yapılan saldırıları giderememiştir. Olumsuzlukların asgari düzeye indirilebildiği toplumlarda “hukuk” ile onun egemen olduğu “hukuk devleti” ve “hukukun üstünlüğü” öne çıkmıştır. “Hukuk devleti”nde her şeyi “hukuk” belirler, temel ölçüt “özgür birey”dir. Tebaa yoktur, kul yoktur; yurttaş vardır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundaki temel felsefenin de “özgür birey/yurttaş” yaratılması olduğunu anımsatmalıyım.

Yeni bir Avrupa için Paris Şartı’nın önsözünde, “demokrasinin temelinde insana saygı ve hukukun üstünlüğü yatar. Kimse hukukun üstünde değildir” denilmek suretiyle “hukukun üstünlüğü”nün ulus üstü bir kavram olduğuna vurgu yapılmıştır.

Kısaca “hukuk devleti”; bireyler gibi devletin tüm organ ve görevlilerinin de faaliyet, işlem ve eylemlerinin hukuk kurallarına ve anayasal ilkelere uyması, kendisini bu kurallarla bağlı sayması demektir.

“Hukuk devleti”nin gerçekleşmesinde etken olacak en önemli unsurlardan biri “yargı bağımsızlığı”dır.

“Yargı bağımsızlığı”, yargı mensuplarına verilmiş bir imtiyaz değildir. “Yargı bağımsızlığı”, bireyin doğru ve adil yargılanma hakkının teminatı olarak tanınmıştır.

“Hukuk devleti”nde, yürütme erkini elinde tutan hükümet üyeleri, hiçbir biçimde yargı temsilcilerini etkileyecek beyan ve davranışlarda bulunamaz. Toplumda adalet duygusunun oluşmasını ve korun-

* Av., Türkiye Barolar Birliği Başkanı.

masını sağlayacak “bağımsız yargı”, aynı zamanda çağın yönetim biçimi olan “demokrasi”nin de “olmazsa olmaz” koşuludur.

Özellikle her ne şekilde olursa olsun, siyasal iktidarların etkisi altında bir yargının bağımsızlığından asla söz edilemez.

Ülkemizde ilk defa 1961 Anayasası ile tam anlamıyla “yargıç güvencesi” sağlanmış olmakla birlikte “sav” ve “savunma” göz ardı edildiği için bu üç işlevin birlikte düşünülmesi halinde oluşabilecek “yargı bağımsızlığı” tam olarak gerçekleştirilememiştir. Bu noksanlık 1982 Anayasası’nda “yargıçlar ile savcılar” birlikte mütalaası ile tam bir kasa dönüşmüştür. Savcılar, yargıç gibi düşünölmeye başlanmış; diğer yandan yargıçlar savcılar kanalı ile kontrol altına alınıp memurlaştırılmıştır.

Yargı bağımsızlığı önündeki en önemli engel bugünlerde hâkim-savcı birlikteliği olarak gündemimizdedir. Bu sorun hükümet veya iktidar partisi tarafından sipariş edilen Özbudun tasarısında hiç nazara alınmamıştır. Bu tasarıyı hazırlayanlar sadece “tarafsızlık” kavramı adı altında yargıyı siyasal iktidara eklemlemenin yöntemleri üzerinde düşünmüşlerdir. İktidara eklemelenmiş bir yargının nasıl bağımsız sayılabileceği sorusunun cevabını da verememektedirler.

Türkiye Barolar Birliği’nin 2007 tasarısında ise Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Hâkimler Yüksek Kurulu ve Savcılar Yüksek olarak ikiye ayrılarak 1961 örneğine yakın bir model oluşturulmuştur.

Hâkim-savcı birlikteliğine son verilmesi, yargı diyalektiğinin kurallarına uygun olarak işlemesine neden olacağı gibi “silahların eşitliği” ilkenin de yaşama geçirilmesi sonucu verecektir.

“Yargı bağımsız” ve “yargıç güvenceli” olmalıdır ki, devletin yasa- ma ve yürütme erklerinin hukuk dışı işlemleri hukuk içine çekilebilsin, hukuk içinde tutulabilsin.

Yukarıda sözünü ettiğim gibi, ülkemizde ilk kez bu anlayışla 1961 Anayasası’nın 143-144. maddeleriyle yapılandırılan ve içinde tek bir siyasi üyenin bulunmadığı Yüksek Hâkimler Kurulu yargı erkinin, yasa- ma ve yürütme karşısında bağımsızlığını korumak için yapılandırılmıştır.

Zamanın Yargıtay Başkanı büyük hukukçu Recai Seçkin ilk Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin göreve başlaması nedeniyle, yaptı-

ğı konuşmada; "...Anayasamız Yüksek hâkimler müessesesini hukukumuz-
za armağan etmiştir. Bu mutlu olaydan dolayı ne kadar sevinsek ve ne kadar
övünsek yeridir. Yüksek Hâkimler Kurulu yabancı ülkelerde bile henüz kısa
bir tarihe malik bir müessesedir. Gerek oralarda, gerek bizde bu müesseseye
karşı olan birçok kişinin olduğu söylenebilir. Yüksek Hâkimler Kurulu'na dü-
şen ilk görev, çalışmalarını gayet sağlam ilkeler ve doğru gelenekler üzerine
kurmak, işlemleri üzerinde eşitliğe aykırılık ve adaletsizlik gölgelerinin düşü-
rülmesine meydan vermemektir. Gerçek hâkim teminat zırhına bürünmüştür,
fakat o her şeyden önce davranışları ve tutumu ile böyle bir zırha layık olduğu-
nu her an ispat etmek zorundadır. Hâkime bu borcunu yerine getirmek Yük-
sek Hâkimler Kurulu'nun ödevlerindendir. Yüksek Hâkimler Kurulu'nun gö-
revini gereği gibi titizlikle yapmadığı, mesleği zayıf duruma düşürdüğü dü-
şüncesinin sosyal ortamda yerleşmesi ve genişlemesi zamanla bu kuruluşa
karşı olanların cesaretini artırır ve bir anayasa değişikliğiyle kurulan şimdiki
bağımsız durumu sona erdirir ki, bu hal; hâkim teminatının sona ermesinden
başka bir anlama gelmez. Bana öyle geliyor ki, Yüksek Hâkimler Kurulu'nun
üyeleri böyle bir tehlikenin gerçekleşmesine asla meydan bırakmayacaklar, ku-
ruluşa karşı olanların cesaretlerini kıracaklardır..." demiştir.

Rahmetli Recai Seçkin başkanın endişeleri kısa süre sonra gerçek-
leşti, kurumsal uygulamalar yerini bireysel tercihlere bıraktı ve bunun
üzerine 1971 yılında kısmi bir değişiklik yapıldı; 1982 Anayasası'yla
da yargı bağımsızlığını tümünden öteleyen Hâkimler ve Savcılar Yüksek
Kurulu oluşturuldu.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun oluşumu ve hukuksal
yapısıyla ilgili olarak 1982'den bu yana yaptığımız eleştiri ve önerileri-
mizde ne denli haklı olduğumuz yaklaşık bir aydır kamuoyunda tartı-
şılan "yaz kararnamesi" ile gündeme gelen çalışmalar sırasında bir kez
daha net bir biçimde ortaya çıkmıştır. Tartışmaların odağında yargı
temsilcilerinin yaşadığı acz yanında yürütmeyi temsil eden kurumla-
rın günlük siyasete bağlı olarak ortaya koyduğu yaklaşımlar karşısın-
da "hukukun üstünlüğü", "hukuk devleti", "yargı bağımsızlığı" ve "yargıç
güvencesi" ilke ve kavramları yönünden ne hazin durumda olduğumu-
zu bir kez daha açıkça görmenin hayret ve bazen de dehşetini yaşadık.

Oysa tüm eksiğine ve fazlasına karşın Anayasa'nın 7.11.1982 günü
kabulünden önce 13.5.1981 günü kabul edilen 2461 sayılı Hâkimler ve
Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu'nun 4. maddesinde ve Anayasa'nın
159. maddesinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun görev ve
yetkileri sayılmıştır.

Bu görev ve yetkilerin kullanılmasının engellenmesi yönünde Adalet Bakanı ve müsteşar başta olmak üzere bakanlık bürokratlarının zaman zaman yasa dışına çıkan direnci, “yargı bağımsızlığı” ve “yargıç güvencesi” bakımından son derece kaygı vericidir. Ayrıca sergilenen olaylar hâkim-savcı birlikteliğinin de varabileceği boyutları göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Savcılar, yargıç gibi mütalaa edildiği için ortaya bazı karışıklıklar çıkmakta, “yargı bağımsızlığı” kavramı ile ilişkisi olmayan savlar ortada uçuşup durmaktadır. Bunun en büyük zararı da “yargıç güvencesi” bağlamında yargıçlar aleyhine olmaktadır.

Önümüzdeki günlerde Anayasa değişiklikleri sırasında bu konuya gereken önemin verileceğine inanmak istemekteyiz. Türkiye Barolar Birliği hukuk alanındaki bütün çalışmalarda, her platformda “hakim-savcı birlikteliği” olgusuna dikkat çekmekte “silahların eşitliği” ilkesinin gerçek boyutlarıyla yaşama geçirilmesi için çalışmaktadır. Bu çalışmalarına da devam edecektir.

Atanmaları ya da yer değiştirilmelerinin uygun olup olmadığı ayrı bir tartışma konusu olabilir, ama atanma ya da yer değiştirme konusunda, hâkimler ve özellikle savcılar hakkında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun objektif bir düşüncesi ya da belge ve bulgulara dayanan eğilimi varsa, alınması düşünülen kararlar, Adalet Bakanlığı’nın aşırı gayretli savunmasıyla engellenmişse, adı geçen görevlilerin ruh halini ve çevreleriyle uyumunu bir düşününüz. Zaten yaptığı kimi usulsüz işlemler nedeniyle eleştirilen bu ayrıcalıklı kişileri hangi usul ya da yasa kuralı bağlayabilecektir...

Altında sayın Başbakan’ın zırlı aracı, arkasında siyaset adına Adalet Bakanlığı’nın manevi gücü ve ülkenin tüm değerleriyle hesaplaşmak için yola çıkmış yandaş basın desteğiyle “Sakının savcım geliyor!”